

Справа „Кутіч проти Хорватії” (Kutić v. Croatia)

У рішенні, ухваленому 1 березня 2002 року у справі *„Кутіч проти Хорватії”*, Європейський суд з прав людини (далі — Суд) постановив, що:

- було порушено ч. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод (далі — Конвенція) (право на справедливий судовий розгляд в частині права на доступ до суду);
- не було необхідності вивчати скаргу на предмет порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції в частині права на розумний строк судового розгляду;

Відповідно до ст. 41 Конвенції Суд постановив сплатити разом пану та пані Кутіч 10000 євро як компенсацію моральної шкоди.

Обставини справи

Заявники – п. Воїн Кутіч та п. Анна Кутіч – є громадянами Хорватії.

26 грудня 1991 року дім заявників у селі Мартінек (Хорватія) був знищений внаслідок вибуху. 29 листопада 1994 року заявники звернулися в муніципальний суд м. Загреб (далі — муніципальний суд) з позовом до Республіки Хорватії про відшкодування шкоди. Судове засідання відбулося 2 травня 1995 року. 12 травня 1995 року заявники подали до муніципального суду клопотання про витребування у Б'єловарського управління поліції звіту стосовно результатів розслідування тих подій, які призвели до знищення їхнього майна. 19 травня 1995 року муніципальний суд подав такий запит.

17 січня 1996 року парламент Хорватії прийняв зміни до Закону Хорватії „Про цивільні зобов'язання”, згідно з якими усі позови, що перебувають на стадії судового розгляду і стосуються відшкодування шкоди, заподіяної терористичними актами, підлягали зупиненню до моменту запровадження нового законодавства з цього питання; до запровадження цього нового законодавства не можна було подавати позови про відшкодування шкоди, заподіяної терористичними актами.

Декілька звернень до Конституційного Суду Хорватії було подано, щоправда не заявниками, в яких оскаржувалось зазначене законодавство. Проведення у Конституційному Суді триває досі.

24 квітня 1998 року муніципальний суд зупинив провадження у справі, керуючись зазначеним законодавством. Дане процесуальне рішення муніципального суду не оскаржувалось.

Поряд із згаданими подіями, які стали підставою першого позовного провадження, 13 листопада 1994 року в результаті ще одного вибуху були знищені гараж, склад і сарай, що належали заявникам у м. Б'єловарі. 14 грудня 1994 року заявники звернулися до муніципального суду із ще одним позовом до Республіки Хорватії про відшкодування шкоди. Судовий розгляд відбувся 8 травня 1995 року. Муніципальний суд витребував у Б'єловарського управління поліції звіт стосовно результатів розслідування тих подій, які призвели до знищення майна заявників. 19 липня 2000 року він зупинив провадження у цій справі. Дане процесуальне рішення не оскаржувалось.

Зміст рішення Суду

Покликаючись на ч.1 ст.6 Конвенції, заявники, по-перше, стверджували, що було порушено їхнє право на доступ до суду, оскільки відповідно до зміненого Закону Хорватії „Про цивільні зобов'язання” муніципальний суд зупинив провадження за їхніми позовами. По-друге, заявники скаржились на надмірну тривалість судового розгляду їхніх позовів про відшкодування шкоди, які були прийняті до розгляду ще 29 листопада та 14 грудня 1994 року відповідно. На їхню думку, така тривалість порушувала вимогу розумного строку судового розгляду, що передбачена ч.1 ст.6 Конвенції.

Уряд наполягав на тому, що заявники все ж таки мали право на доступ до суду і скористалися цим правом, оскільки порушили у муніципальному суді дві справи про відшкодування шкоди. Уряд відзначив, що провадження у справах і справді було зупинено після внесення змін до відповідного національного законодавства, однак це тимчасовий захід, і він буде скасований з прийняттям нового законодавства про цивільно-правову відповідальність за шкоду, заподіяну терористичними актами. Далі Уряд заявив, що всі ці заходи вживались заради однієї мети: вдосконалити національне законодавство і привести його у відповідність до вимог європейських стандартів.

Суд нагадав, що відповідно до ст. 6 Конвенції кожен має право звернутись до суду для вирішення питання щодо своїх цивільних прав та обов'язків; в цьому сенсі вона забезпечує „право на суд”, одним із аспектів якого є право на доступ до суду, тобто право порушувати судові провадження у цивільній справі (див. рішення Суду у справі *Golder v. the United Kingdom*).

Далі Суд відзначив, що право на доступ до суду включає також вимогу про виконання остаточного судового рішення, яке набрало чинності. У державах, які визнали принцип верховенства права, такі рішення не можуть залишатись не впровадженими у життя, на шкоду одній зі сторін (див. рішення Суду у справі *Hornsby v. Greece*).

Суд зауважив, що у даній справі заявники мали можливість порушити справу в суді. Вони й скористались цією можливістю, звернувшись до муніципального суду з позовом про відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок знищення їхнього майна. Однак цього ще не достатньо для того, аби задовольнити усі вимоги ч. 1 ст. 6 Конвенції. Потрібно також, щоб рівень доступу до суду відповідно до національного законодавства був достатнім для забезпечення особі „права на суд” в контексті принципу верховенства права у демократичному суспільстві (див. рішення Суду у справі *Ashingdane v. the United Kingdom*). Суд нагадав, що Конвенція має на меті гарантувати не теоретичні чи ілюзорні права, а такі права, які є практичними та ефективними (див. рішення Суду у справі *Airey v. Ireland*).

У цьому зв'язку Суд ще раз нагадує, що ч.1 ст.6 Конвенції гарантує особі право на доступ до суду при вирішенні питання щодо її цивільних прав та обов'язків. Суд вважає, що право на доступ до суду включає не лише право ініціювати судові провадження, але й право на „вирішення” справи судом. Було б дивним, якби правові системи Договірних Сторін дозволяли особі подавати позов до суду, але, в той же час, не гарантували того, що за таким позовом буде прийняте остаточне й обов'язкове до виконання судові рішення. Немислимо, аби ч.1 ст. 6 Конвенції детально описувала процесуальні гарантії сторін у справі — справедливість, публічність, розумність строку у провадженні, але водночас не гарантувала би того, що спір між сторонами буде вирішено шляхом ухвалення остаточного та обов'язкового до виконання судового рішення (див. *mutatis mutandis* рішення Суду у справі *Hornsby v. Greece*).

З обставин справи випливає, що в результаті змін до Закону „Про цивільні зобов'язання”, прийнятих 17 січня 1996 року, даний закон зупинив реалізацію права заявників на розгляд судом їхніх позовів про відшкодування шкоди, оскільки ст.2 цього закону передбачала обов'язок зупинити судовий розгляд у всіх справах за позовами про відшкодування шкоди, заподіяної терористичними актами, доки не буде прийнято нове законодавство з цього питання. Таким чином, заявників було позбавлено можливості вимагати розгляду їхніх позовів внаслідок уведення в дію певної законодавчої норми.

Суд відзначив, що у справі *Immobiliare Saffi v. Italy* порушення права на доступ до суду, гарантованого ч.1 ст.6 Конвенції, було встановлено тому, що виконання остаточного судового рішення було зупинено більше ніж на шість років внаслідок саме законодавчого втручання.

У даній же справі судовий процес був зупинений не на стадії виконання судового рішення, а раніше: навіть ще до того як суд першої інстанції ухвалив певне рішення по суті позовних вимог. Таким чином, починаючи *de facto* з 17 січня 1996 року, коли зміни до законодавства були внесені, провадження у справах за позовами заявників були зупинені, і

муніципальний суд не міг продовжувати судовий розгляд; з цього моменту жодні процесуальні дії були неможливими. Враховуючи таку тривалість зупинення судового розгляду, Суд не може погодитися з Урядом, що позбавлення заявників права на вирішення їхніх цивільних справ мало лише тимчасовий характер.

Суд визнає, що ситуація, в якій подається значна кількість позовів до держави про виплату великих сум, може вимагати спеціального врегулювання, і в цьому аспекті держава має право на певну свободу розсуду. Тим не менше, вжиті заходи повинні відповідати вимогам ч. 1 ст. 6 Конвенції. Тим часом у даній справі судовий розгляд був зупинений більше ніж на шість років, з яких понад чотири належать до того періоду, коли Конвенція вже мала чинність щодо Хорватії, при чому жодного нового законодавства з цього питання прийнято не було. Тому Суд не погоджується з тим, що даний рівень доступу заявників до суду за національним законодавством був достатнім, аби забезпечити їм „право на суд” в сенсі ч. 1 ст. 6 Конвенції.

Отже, довгий період часу, протягом якого внаслідок законодавчих заходів заявники були позбавлені права на вирішення національним судом питань щодо їхніх цивільних прав та обов’язків призвів до порушення ч. 1 ст. 6 Конвенції.

Стосовно другої скарги заявників на порушення вимоги ч. 1 ст. 6 Конвенції про розумний строк судового розгляду Суд зазначив, що усі затримки у судовому розгляді були породжені законодавчими змінами 1996 року. Однак Суд вже взяв до уваги цю обставину, аналізуючи наявність порушення права на доступ до суду, тому в даній ситуації питання тривалості судового розгляду поглинається питанням доступу до суду. Тому Суд не знайшов необхідності окремо досліджувати питання тривалості судового розгляду.

Реферативний переклад з англійської мови та опрацювання рішення здійснено у Львівській лабораторії прав людини і громадянина НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування АПрН України М.Ю. Пришляк та П.М. Рабіновичем.